

İNGİLİZ GİZLİ BELGELERİNE GÖRE II. DÜNYA SAVAŞI'NDA ALMAN YAKINDOĞU SAVAŞ SERVİSİ

ACCORDING TO THE BRITISH SECRET DOCUMENTS, GERMAN NEAREAST WAR SERVICE IN WORLD WAR II

MUSTAFA ALPER KAYA*

ÖZ

Bu çalışmada, Alman Gizli Servisi'nin İkinci Dünya Savaşı esnasında Türkiye'deki teşkilatlanması ve faaliyetleri ele alınmaktadır. Makalenin yazımında ağırlıklı olarak birincil kaynak bilgiler kapsamında; İngiliz arşivindeki belgeler ve İngiliz Dış ve İç İstihbarat Servislerinin resmi tarihçe tanıtım kitaplarından istifade edilmiştir. Ayrıca dönemi anlatan anı kitapları ile İngiliz süreli yayınları da tali kaynak olarak kullanılmıştır. Arşiv belgelerine göre İngiliz Gizli İstihbarat Servisi, II. Dünya Savaşı esnasında Türkiye'de ticari şirket maskesi ile faaliyet yürüten Alman Yakındoğu Savaş Servisi'ni tüm çalışanları ve faaliyet konuları ile birlikte tespit etmiştir. Daha sonra İngiliz Gizli İstihbarat Servisi, Almanların Türkiye'deki espionaj faaliyetlerini içeren raporu, Büyükelçi Hughe Montgomery Knathbull-Hugessen'e 1944 yılında arz etmiştir. Bu çalışma, İkinci Dünya Savaşı'nda İngiliz Gizli İstihbarat Servisi'nin kabiliyetlerini ve Türkiye'deki gizli Alman Yakındoğu Savaş Servisi'ni ve örtülü faaliyetlerini nasıl deşifre ettiğine ışık tutmaktadır. Tarih metodolojisinden istifade ile İngiliz Dışişleri arşiv belgeleri özelinde İngiltere'nin Türkiye üzerindeki çıkarlarını, nasıl yakinen takip ettiği incelenmiştir. Ayrıca güvenlik stratejileri bağlamında; insan, sinyal ve muhabere istihbaratlarının nasıl dış politika aracı olarak kullanılabilirliklerine dikkat çekilmiştir.

ABSTRACT

The study deals with the organization and activities of the German Secret Service in Turkey during the Second World War. While preparing the article, primarily the British National Archives documents and the official history books of the British Foreign and Domestic Intelligence Services were used. In addition to this, memoirs describing the period, English newspapers and magazines were also used as a secondary source. According to archival documents, the British Secret Intelligence Service identified the German Secret Service operating under the mask of a commercial company in Turkey during the Second World War, including all its staffs and their fields of activity. Subsequently, the British Secret Intelligence Service submitted the report, which includes the details of the German espionage in Turkey, Ambassador Hughe Montgomery Knathbull-Hugessen in 1944. This study sheds light on the capabilities of the British Secret Intelligence Service during the Second World War and how it deciphered the secret German Secret Near East War Service in Turkey and its covert activities. By using the historical methodology, particularly the archive documents of the Ministry of Foreign Affairs, it has been examined how UK closely followed and focussed its interests in Turkey. Additionally, within the context of security strategies; the study states the importance of human, signal and communications intelligence which could be used as a foreign policy tool.

Anahtar Kelimeler: Espionaj, İnsan İstihbaratı, Muhbir, Şifre Çözme, Takip.

Keywords: Decypher, Espionage, Human Intelligence, Pursuit, Snitch.

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Öğrencisi, alperkaya306@gmail.com, ORCID: [0000-0003-3848-7697](https://orcid.org/0000-0003-3848-7697).

Extended Abstract

The aim of the study is providing specific information regarding activities, operations and personnel of the German Secret Intelligence in Turkey during the Second World War. According to the secret documents in 1944, British Secret Intelligence Service and Government Communications Headquarters closely collaborated and deciphered German codes and their intentions on Turkey. This study fills a historical gap regarding secret German Military Intelligence personnel and their organization in Turkey. While preparing the study, within the scope of historical methodology the British archival documents and the department approved official books were used.

In the first part, I have explained the foundation of the British Secret Intelligence services, their capabilities, roles and effectiveness during the war. It has been understood that as of British Intelligence Services first objective is detecting, monitoring and reporting the enemy actions by using all means. Britain has been using a very huge spy web since 1909, which is defined as human intelligence today. "Humint" is an abbreviation of human intelligence, commonly used for gaining or gathering information of area of intelligence services interest. Furthermore, another way of gathering information technic is called signal intelligence "sigint" generally mixed with comint. Sigint borned in British Navy, mainly was a critical tool for Navy during the First World War. According to the official records between 1916-1918, Britain had read the diplomatic codes of all its foes and also every major neutral several of her allies signals.

Another way of collecting confidential information is to monitor wired communication between individuals called communication intelligence "comint". For example; "comint" was the utmost strategic mean for English decision makers during the Lausanne Conference in 1923. When the peacetime started, within the British bureaucracy some rumours popped up that Government had to reorganize the intelligence architecture in order to limit the freedom of movement and the responsibilities between the interior and foreign intelligence directories. Later on Government divided the intelligence organizations into Secret Intelligence Service (SIS-exMI6), Government Code and Cipher School (GC&CS-NID), Security Service (ex-MI5) and Military Intelligence (MI-subdivisions), also designated their roles and responsibilities. Afterwards, Britain started to look for enhancing intelligence capabilities in order to secure her territories against both National Germany and also communist Russia. To this end, all of the information gathering means and tools had been used by British Intelligence Services in order to monitor German Secret Intelligence Service in Europe and Middle East during the Second World War.

In the second part, this study gives specific information regarding how England and Germany tried to persuade Turkey in order to involve as a part of the war. On 10 October 1939, England-France and Turkey signed a Tripartite Treaty and Turkey became an ally, however, due to the fall of France in June 1940, Turkey reviewed her position once again. Germany passed rapidly through the Balkans and invaded Bulgaria, then Turkey had to signed an agreement with Germans that Turkey would kept going neutral. Although England and Turkey signed aforementioned agreement, British Secret Intelligence Service did not convinced due to receiving different information from her own sources, therefore, SIS followed and monitored any kind of German Turkish interaction. Also any kind of military projects cooperating with Germany were under observation, even the German experts in shipyards. Knowing the Turkey's geopolitical position would change the fate of the ongoing war, England closely followed all the activities of the Germans in Turkey. Therefore, British Intelligence assessed that any individuals interaction with German diplomatic mission in Turkey might be a part of German clandestine operation or any relationship between the Germans and Turks perceived as a suspicious behaviour.

Thanks to the human intelligence network which was operated by Secret Intelligence Service and signals and messages deciphered by the GC&CS, German's covert activities were closely monitored, uncovered and likely manipulated. Due to the intelligence superiority, it is deduced that Germany was defeated by miscalculation of enemy actions.

In addition to this, within the scope of the study, it has been realized that both Germany and England pulled Turkey inside the WW2 in order to protect their country's interests.

Giriş

II. Dünya Savaşı'nda ordusunun hızlı manevra kabiliyetini ve ağır mekanize gücünü baskın şekilde kullanan Almanya, Fransa'ya ağır bir darbe indirerek Paris'i ele geçirmiştir. Ayrıca etkili hava saldırıları ve denizaltı harbi¹ ile İngiltere'yi savunma durumunda bırakan Almanya, bu sayede Avrupa anakarasında ilerlemesine devam etmiştir. Savaşın başlarında çeşitli yöntemlerle gizli olarak toplanan bilgileri analiz edip karşı tarafın olası hamlelerini doğru yorumlayan Alman istihbaratı ordusunun başarılı olmasına büyük katkı sağlamıştır. Zira ortaya çıkan belgelere göre; Alman istihbaratının hasım ülkelerin Büyükelçilik personeline angaje olabildiği ve bunlardan aldığı istihbarat ile karşı tarafın hamlelerini öğrenebildiği anlaşılmaktadır.²

Benzer bir istihbarat başarısı bağlamında; 1923 yılında devam eden Lozan Konferansı görüşmeleri esnasında İngiltere Devlet Muhabere Başkanlığı, Fransa, Sovyet Rusya, Türkiye ve İtalya Dışişleri temsilcilerinin ülkeleri ile yaptıkları telgraf yazışmalarını çözmüş ve Başbakan Lord Curzon'a da raporlar halinde sunmuştur. Böylece konferansa katılan devletlerin kırmızı çizgileri, vermeyi düşündükleri tavizler ve kendi aralarındaki rekabet noktaları tespit edilmiş ve İngiliz dış politikasına stratejik seviyede destek olunmuştur.³

II. Dünya Savaşı'na katılan devletlerin istihbarat servisleri; telsiz kestirme, muhabere, teknik ve insan istihbaratı tekniklerini kullanarak sürekli bilgi toplamaya çalışmış, daha sonra topladığı bilgileri tasnif ederek doğruluklarını değerlendirmiş ve nihayetinde raporlar hazırlamıştır. Ancak, bu raporların karar vericilere güvenli ve vaktinde ulaştırılması istihbarat servisleri için bir sorun haline dönüşmüştür. Özellikle savaş ortamında daha da önemli hale gelen güvenli haberleşme en eski çağlardan beri üzerinde çalışılan konulardan birisidir. Kendi bilgilerinin güvenli bir şekilde şifrelenerek gönderilmesinin yanısıra karşı tarafın kullandığı şifrelerin kırılması ve içeriğinin anlaşılması da istihbaratın önemli bir görevidir. Örneğin; II.Dünya Savaşı'nda Almanların bulduğu 'enigma' ile şifreleme ve buna karşılık İngilizlerin geliştirdiği 'Ultra'⁴ ile şifre çözme yöntemi bugün farklı isimler ile evrimini sürdürmektedir.

Şüphesiz, savaş zamanlarında; var olma veya yok olma mücadelesi ile zorlukların üstesinden gelme iç güdüsü, istihbarat servislerinin en büyük motivasyon kaynağı olmuştur. İşte bu dönemlerde savaşın kazanılması için yeni istihbarat yöntem ve araçları geliştirilmiştir. Nitekim I. Dünya Savaşı'ndan itibaren istihbarat servisleri, bazen müttefik durumundaki devletlerin bile mahrem bilgilerini öğrenmek, bazen önemli şahsiyetlere ve siyasi liderlere suikastler düzenlemek, bazen ise hasım ülkelerde anarşi ve ayrılıkçı gruplar oluşturmak, desteklemek ve yönlendirmek konusunda uzmanlaşmışlardır.

Bu çalışmada; en masumane şekilde ifade etmek gerekirse, dışişleri personeli maskesi altında kendi devletlerinin menfaatlerini korumak adına başka ülkelerin içişlerine müdahalelerde bulunan istihbarat servislerinin faaliyetlerine mercek tutulmuştur.

İncelenen bilgi, belge ve dokümanlara göre; İngiltere, II. Dünya Savaşı'nda İtalya ve Almanya'ya karşı kendisinin yanında savaşa girmesi için Türkiye'yi ikna etmeye çalışmıştır. Öte yandan Alman Devlet Başkanı Adolf Hitler tarafından Ankara Büyükelçiliği'ne atanan Von Papen de, öncelikle Türkiye'nin Almanya ile ittifak yapması, bunun mümkün olmaması durumunda ise tarafsız kalması için yoğun çaba harcamıştır.⁵

1939 tarihinde İngiltere-Fransa-Türkiye arasında imzalanan anlaşma ile müttefik⁶ olan üç ülkenin her türlü Alman varlığına karşı beraber hareket etmesi sonucu ortaya çıkmış, dolayısı ile de İngiliz Gizli Servisi Türkiye'deki her türlü Alman varlığını sıkı takibe almıştır.

¹ "Alman Deniz Kuvvetleri, İngiliz ve Fransız deniz ulaştırma taarruz için tedbirlerini alacaktır. Dışişleri ile koordine sağlayarak ilerde vukua gelmesi muhtemel gelişmeleri dikkate alarak, bu ulaştırmaya taarruz meselesinin askeri ve hukuki taraflarını inceleyecektir." Bkz. Erdoğan Dümen, *Atlantik Harekati Cilt-I*, İstanbul: Deniz Basımevi, 1990, 99.

² İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi Hughe Montgomery Knathbull-Hugessen'in Çiçero lakaplı Kosovalı Arnavut uşağı Elyasa Bazna, İngiltere'ye ait çok gizli belge ve dokümanların resimlerini çekerek Nazi Almanya'sına para karşılığı satmıştır. "*Elyesa Bazna, German Spy Cicero in War, Dies*", *New York Times*, 25 Aralık 1970, 32.

³ John Ferris, *Behind The Enigma*, London: Bloomsbury Publishing, 2020,139-143.

⁴ Ferris, *Behind The Enigma*, 234-236.

⁵ *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 30-10-0-0-131-560-12. (21.07.1939), Bkz. EK-1.

⁶ Türkiye, 19 Ekim 1939 tarihinde imzaladığı bu üçlü ittifak antlaşması ile Avrupa'da başlayan ve giderek yayılan bu ikinci büyük savaşta, resmen bir taraf olmuştur. Kamuoyunda yaygın olarak yanlış söylenegelen biçimiyle "tarafsız" bir ülke değil, Mihver bloğuna karşı oluşturulan batı devletleri ittifakının güçlü bir üyesi konumuna gelmiştir. Figen Atabey, *Türk-İngiliz-Fransız İttifakı-1939*, İstanbul: İQ Kültür Yayıncılık, 2016, 60-81.

Konuya İngiltere ve Almanya'nın dış politika hedefi bağlamında bakıldığında; iki tarafın da öncelikle Türkiye'nin kendisine müttefik olmasını ya da hiç olmazsa tarafsız kalmasını istediği anlaşılmaktadır. İşte bu noktada istihbarat servislerine düşen görev de, bu siyasi hedefin sağlanması için her türlü faaliyetin yürütülmesi olmuştur. Bu çalışmada esasen İngiliz arşivi penceresinden Yakın Doğu Savaş Servisi'nin⁷ Türkiye'deki faaliyetleri ele alınmış olsa da, İngiltere'nin istihbarat servisleri hakkında genel bir bilgilendirme de yapılmıştır.

1. İngiliz İstihbarat Servislerine Kısa Bir Bakış

Keith Jeffery'e göre, İngiltere de birçok imparatorluk gibi gerek kendi yönetimi altındaki bölgelerde gerekse komşu coğrafyalarda kendisine tehdit olarak gördüğü kişi, oluşum ve devletler hakkında yüzyıllar boyunca bilgi toplamıştır. Jeffrey, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'nın 1782 yılından beri parlamento tarafından onaylanan bütçesinin içerisinde İngiltere'nin ajan ve muhbir ağı faaliyetlerini yürütmek amacıyla "Gizli Servis Oyu" isimli bir bütçe kalemi yer aldığını belirtmiştir.⁸

Devam eden süreçte tahta yeni çıkan Kraliçe Viktorya'ya 10 Haziran 1840 tarihinde yapılan suikast girişimi sonrasında Kraliçe Viktorya da kendisine sadık bir istihbarat ağının gerekli olduğunu düşünmüştür. Nitekim Edward Oxford isimli suikastçinin evinde yapılan aramada ele geçen mektuplara ve zanlının itiraflarına göre; sözde Hanover Kralı'nın da içinde yer aldığı 400 kişiden oluşan 'Genç İngiltere' adlı gizli bir örgütün anılan suikasti gerçekleştirdiği iddia edilmiştir. Daha sonra bu iddiaların hayal ürünü olduğu ortaya çıksa bile Kraliçe, hanedanlığını korumak için uzun süredir aklında olan istihbarat teşkilatını kurmaya karar vermiştir. Böylece bir tarafta bütçesi Hükümet tarafından her yıl onaylanan Dışişleri İstihbarat Servisi, diğer tarafta ise bütçesi belli olmayan ancak, Kraliçe Viktorya'ya ve hanedana gönülden bağlı kişilerden oluşan Kraliyet İstihbarat Servisi ortaya çıkmıştır.⁹

Kraliçe Viktorya akrabaları ve doğrudan kendisine bağlı bürokratlardan oluşan gizli insan ağı sayesinde Avrupa'da; Prusya'dan, İspanya'ya birçok başkentten önemli ve doğruluğu yüksek bilgiler toplamayı başarmıştır. Kraliçe aynı zamanda parlamento ve hatta hükümet içinden de düzenli olarak gizli bir şekilde bilgi almayı sürdürmüştür. Gerek haber kaynakları ile kodlu olarak muhabere kurabilmesi gerek onları koordine ederek yönlendirmesi gerekse tüm bilgiyi kendisi analiz etmesi bakımından Kraliçe Viktorya tek başına bir istihbarat karargahı olarak çalışmıştır.¹⁰

Cormoc ve Aldrich'e göre; Kraliçe Viktorya, kraliyet çıkarları ile hükümetin dış politikası çeliştiği zaman hükümeti yönlendirmek için istihbarat ağı ile hükümete manipülatif bilgiler sızdırmaktan çekinmemiştir. Örneğin 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Kraliçe Viktorya, Başbakan Disraeli'nin aksine, İngiltere'nin Osmanlı Devleti'nden yana olmasını savunmuştur. Aslında Kraliçe, İstanbul'un Rus Çarının eline geçmesi durumunda bundan utanç duyacağı için hükümete Rus topçularının sivillere ve ambulanslara ateş açtığı yönünde yanlış bilgiler sızdırmıştır. Böylelikle İngiliz hükümetini kendi içinde ikiye bölmüş ve bir tarafı, Çarlık Rusya'sı karşılığında yönlendirmeyi başarmıştır. Tahtta kaldığı altmış yılı aşkın süre zarfında kendi ağını genişletmiş ve bu anlamda dünyada gelişen hemen hemen her önemli havadisi öğrenmeyi başarmıştır. Kraliçe Viktorya, 1901 yılında vefat edene kadar uzun yıllar boyunca kraliyete bağlı istihbarat ağı ile hem kraliyetin güvenliğini sağlamaya hem de ülkenin dış politikasını tayin etmeye çalışmıştır.¹¹

Adrew'e göre; XIX. yüzyılın sonunda İngiliz Dış İşlerinin Büyükelçilerine çalışan muhbir ağı haricinde, bugün bilinen şekli ile faaliyet gösteren üç ayrı İngiliz İstihbarat birimi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi orduda, diğeri donanmada ve üçüncüsü ise Metropolitan Polis Özel Bürosu'nda faaliyet yürütmektedir.¹²

⁷ Bahse konu Alman Gizli istihbarat Servisi'nin Türkiye'deki ayağı "Kriegsorganization Nahe Osten (KO-NO)" ismi ile faaliyet yürütmüştür. *İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.XB/1590, (27.01.1944).*

⁸ Yani resmi olarak İngiltere'nin ülke dışında gizli operasyon yürütmek ve istihbarat toplamak amacıyla 18'inci yüzyıldan itibaren bütçe tahsis edildiği anlaşılmaktadır. Keith Jeffery, *The History of the Secret Intelligence Service*, London: Bloomsbury Publishing, 2010, x-xii.

⁹ 1844 yılında Londra'da yaşayan ve Kalabriya/İtalya'daki isyancıları kışkırtan mektuplar yazan İtalyan devrimcisi Giuseppe Mazzini, şahsi mektuplarının okunduğu iddiasını parlamento üyesi Thomas Slingsby Duncombe'ye aktarmıştır. Konunun parlamentoda tartışmaya açılması ile halkın mektuplarının hafiye teşkilatınca okunduğu söylentileri yayılmış ve sonuçta yeni faaliyete geçmiş olan teşkilat zor durumda kalmıştır. Rory Cormoc, Richard J.Aldrich, "Queen's of Spies", *History Magazine BBC*, (Ocak 2022), 24.

¹⁰ Cormoc, Aldrich, "Queen's of Spies", 25, 26.

¹¹ Cormoc, Aldrich, "Queen's of Spies", 28.

¹² Christopher Andrew, *The Defence of the Realm-The Authorized History Of MI5*, London: Penguin Books, 2010, 5.

İngiliz istihbarat birimleri uzun yıllar boyunca belirli bir sistemden ve stratejiden yoksun olarak sadece bilgi toplama faaliyeti ile ilgilenmiştir. Ancak XX. yüzyılda artık tehditleri ve fırsatları analiz edip opsiyonlar sunabilecek bir istihbarat teşkilatına ihtiyaç duyulması üzerine bir çalışma başlatılmıştır. 1909 yılında İngiliz Başbakanı Herbert Asquith'ın talimatı ile İmparatorluk Savunma Komitesi altında Savaş Bakanlığı Genel Sekreterliğinde, Savaş Bakanı Sekreteri, I.Denizcilik Lordu, İçişleri Sekreteri, Donanma İstihbarat Başkanı, Hazine ve Dışişleri temsilcilerinden oluşan bir alt komisyon teşkil edilmiştir. Bir yıl süren çalışmalar neticesinde Ekim 1909'da yapılan kanuni düzenleme ile Dışişleri Bakanlığı'na bağlı hem Savaş Bakanlığı hem de Donanma bütçesinden fonlanacak şekilde bir İstihbarat Servisi kurulmuştur. Bu servis Gizli İstihbarat Servisi ve Güvenlik Servisi olmak üzere iki başkanlığa ayrılmıştır.¹³

Cook'a göre; esasen Kraliçe'nin emri ile 1903 yılında Scotland Yard olarak bilinen polis teşkilatından ayrılarak karşı istihbarat ve terörizm ile mücadele kapsamında örtülü olarak faaliyet yürüten Gizli Güvenlik Bürosuna atanan William Melville, 1909 yılına kadar altı yıl boyunca Güvenlik Servisi'nin (MI5) şefi olarak görev yapmıştır.¹⁴

İngiliz Güvenlik Servisi, ülkenin iç güvenliği ve karşı istihbarat bağlamında; ülke içinde hasım ülkeler adına faaliyet yürüten ajanların ve ülke karşıtı her türlü espionaj faaliyetlerinin tespit edilmesi ve bunlara karşı konulması yönünde çalışma yürütmüştür. Örneğin; İngiliz Güvenlik Servisi kuruluşundan kısa bir süre sonra Ocak 1913'de İngiltere aleyhinde faaliyet yürüten iki Alman casusunu yakalamıştır.¹⁵

Bu iki istihbarat servisine ilave olarak İngiltere Genel Posta Dağıtım İdaresi'nde gizli büro olarak faaliyet yürüten ve şimdiki adı ile Devlet Muhabere Başkanlığı, 1914 yılında müstakil bir kurum haline dönüşmüştür. İngiltere Devlet Muhabere Başkanlığı resmi tarihçesinde; kurumun bir çok ülkenin büyükelçilik telgraf yazışmalarını, telefon ve askeri telsiz görüşmelerini dinleyebildiği, şifreli tefraf ve görüşmelerin çoğunluğunu çözebildiği yönünde bilgiler mevcuttur.¹⁶ Nitekim, Devlet Muhabere Başkanlığı'nın bilinen en büyük başarısı 1917 yılında Alman Dışişleri Bakanı Arthur Zimmermann'ın; Meksika'nın Almanya ile müttefik olarak ABD'ye saldırması durumunda Teksas eyaletinin Meksika'da kalmasını sağlayacaklarını belirten gizli telgrafı deşifre etmesi olmuştur. Neticede İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın aldığı istihbaratı ABD yetkilileriyle paylaşması ve onların da ikna olması ile I. Dünya Savaşı'nda İngiltere ve Fransa güçlü bir müttefiğe sahip olmuştur.¹⁷

İngiltere'nin askeri istihbaratının sivil bir yapıya dönüşümü ve farklı Başkanlıklar şeklinde bölümlenmesi kolay olmamış, nitekim İngiliz İstihbarat birimlerinin bugünkü haline dönüşmesi yıllar içerisinde gerçekleşmiştir. Örneğin "Devlet Kod ve Şifre Çözme Okulu"nun uzman bir kadroya sahip olması ve Donanma İstihbaratının "Bilgi eşittir-Güç" anlayışına dayanarak elindeki gücü bırakmak istememesi nedeniyle, ancak 1923 yılında eski Donanma İstihbarat Başkanı Hugh Sinclair'in¹⁸ hem İngiliz Gizli İstihbarat Servisi hem de Devlet Kod ve Şifre Çözme Okulu Başkanlığı'na atanması sonucunda Donanma'dan ayrılabilmiştir.¹⁹

¹³ Jeffery, *The History of the Secret Intelligence Service*, 9,10.

¹⁴ Andrew Cook, *MI5's First Spymaster*, Stroud: The History Press, 2011, 9-14.

¹⁵ Christopher Andrew, *History Of MI5*, 45-49. II.Dünya Savaşı döneminde İngiliz Askeri İstihbaratının (MI-Military Intelligence) şubeleri: MI-1 Şifre Kırmaya Şubesi (Codes and cyphers.), MI-2 Rusya ve İskandinavya Şubesi (Information on Middle and Far East, Scandinavia, US, USSR, Central and South America), MI-3 Doğu Avrupa Şubesi (Eastern Europe), MI-4 Coğrafi İstihbarat (Geographical section-maps), MI-5 Karşı İstihbarat Şubesi(Counter Intelligence), MI-6 Gizli İstihbarat Servisi ve Dışişleri Koordinasyon Şubesi (Liaison with Secret Intelligence Service and Foreign Office) MI-7 Basın ve Propaganda Şubesi (Press and propaganda) MI-8 Sinyal Kestirme ve Muhabere Güvenliği Şubesi (Signals interception) MI-9 Kaçış ve Tahliye Şubesi (Escaped and evasion Sec), MI-10 Teknik İstihbarat Şubesi (Technical Intelligence worldwide.) MI-11 Askeri Güvenlik Şubesi (Military Security) MI-12 Askeri Sansür Şubesi (Ministry of Information, military censorship) MI-13 Belgesiz İstihbarat ve Özel Operasyonlar Şubesi (Undocumented Intelligence and Special operations) MI-14 Almanya ve Alman İşgalindeki Bölgeler Şubesi (Germany and German-occupied territories) MI-15 Hava Gözetleme ve Görüntü İstihbaratı Şubesi (Aerial photography), MI-16 Bilim/Teknoloji İstihbaratı Şubesi (Scientific Intelligence), MI-17 Askeri İstihbarat Ana Merkez (Military Intelligence Secretariat) MI-18 Alman İşgalindeki Topraklarda Komünizmle Mukabele Şubesi (Identifying and destroying communist organisations in German occupied territory), M-19. Düşman Savaş Esirlerini Sorgulama Şubesi (Enemy prisoner of war interrogation) Bkz. <http://www.sis.gov.uk/output/Page471.html>- Erişim Tarihi: 20.01.2022.

¹⁶ Ferris, *Behind The Enigma*, 1-14

¹⁷ Richard J.Aldrich, *GCHQ The Uncensored Story of Britain's Most Secret Intelligence Agency*, London: Harper Press, 2010, 15.

¹⁸ Hugh Francis Paget Sinclair tuğamiral rütbesindeyken, 27 Aralık 1918 tarihinde Deniz İstihbarat Daire Başkanı olmuş, daha sonra 15 Ocak 1919 tarihinde Deniz İstihbarat Direktörü olarak atanmış ve 15 Ağustos 1920 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. İngiltere Ulusal Arşivi, ADM 196/43/403.

¹⁹ Alan Stripp, *Codebreaker In the Far East*, Frank Cass and Co Ltd. London, 1989, 13.

İngiliz istihbarat mimarisinde başlayan söz konusu değişim ve dönüşüm I. Dünya Savaşı'nın sonrasında hızlanarak birden fazla sivil istihbarat servisinin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Ancak eski tek merkezli askeri yapı terk edilerek, barış durumuna göre ayrı ayrı servisler altında teşkilatlanılması; personel, bina ve teknik ekipman eksikliği yaşanmasına neden olmuştur. Keith Jeffery, İngiliz Gizli İstihbarat Servisi'nin resmi verilerine dayandırdığı bilgilerde; 1940 yılında Gizli İstihbarat Servisi'ne 889.000 İngiliz sterlin (1930'da 117.000 İngiliz sterlin), Muhabere Başkanlığı'na 79.000 İngiliz sterlin, Teknik İstihbarat Birimine 111.000 İngiliz sterlin tahsis edildiğini, ancak 1943 yılına gelindiğinde Gizli İstihbarat Servisi bütçesinin yaklaşık 2.828.000 sterline, Muhabere Başkanlığı'nın ise onaltı kat artırılarak 1.302.000 İngiliz sterlin yapıldığını, Teknik İstihbarat Biriminin de beş kat ile 569.000 İngiliz sterline yükseltildiğini belirtmiştir.²⁰ Bu verilere göre II. Dünya Savaşı öncesinde İngiliz istihbaratının tüm başkanlıklarında yeterli uzman personelin, teknik ekipmanın ve bütçenin bulunmamasına rağmen, savaşın sonuna gelindiğinde uygulanan plan sayesinde çok fazla bilgi ve istihbarat üreten bir yapıya dönüştüğü ve savaşın kaderine etki edildiği söylenebilir.

2. Yakındoğu Savaş Servisi'nin Türkiye'deki Faaliyetleri

İngiliz İstihbarat Servisi, II. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru yetişen kadroları ve sinyal ve muhabere istihbaratı alanındaki teknolojik sistemler sayesinde Almanlara karşı bilgi üstünlüğünü sağlamıştır. Bu bölümde gerek insan istihbaratı gerek muhabere istihbaratı ile elde edilen önemli raporlar paylaşılmış ve Almanların Türkiye'deki faaliyetleri açıklanmıştır. Jeffrey'e göre İngiliz Gizli İstihbarat Servisi, II. Dünya Savaşı'nda Almanların Balkanlardaki ilerlemesi ve 1939 anlaşması kapsamında Türkiye'nin İngiltere ile müttefik olması nedenleriyle Atina, Bükreş, Budapeşte, Belgrad ve Sofya istasyonlarını İstanbul'a taşımış ve Türkiye'deki muhbir ağını güçlendirmiştir.²¹

Arşiv belgelerinde 1944 yılında İngiliz Gizli İstihbarat Servisi'nin önemli bir kaynaktan aldığı; 'propaganda amacıyla hazırlanan taslak kitabı Alman Büyükelçiliği'nin beğenmediği ve kullanılmasını istemediği, Ankara istasyonunun Berlin'den destek bulamadığı ve endişe yaşadıkları' şeklindeki bilgiye büyük önem atfettiği görülmüştür.²²

Aynı tarihlerde İngiliz Gizli İstihbarat Servisi'ne çalışan ve Almanya'nın Türkiye ağına sızan çok gizli bir kaynak; 17 Şubat 1944'ten itibaren Türkiye'ye gelen İngiliz vatandaşlarını ve Türkiye'ye yapılan savaş yardımlarını, Almanların yakinen takip ettiklerini bildirmiştir. Anılan kaynak ayrıca, Almanların Türkiye'ye ulaşan yardımın ne kadarının Türklere, ne kadarının ise İngilizlere dağıtıldığını, yardım malzemelerinin ne kadarının demiryolu veya İskenderun Limanı üzerinden nakledildiğini tespit etmeye çalıştıklarını da aktarmıştır.²³

Arşiv belgelerinden anlaşıldığı kadarı ile daha önce önemli bilgiler getiren başka bir İngiliz Gizli Servisi muhbir; Churchill, Roosevelt ve İnönü arasında geçen görüşmeden Alman istihbaratının bilgi sahibi olduğunu İngiltere'ye bildirmiştir. Muhbirin aktarımına göre; Alman Yakındoğu Savaş Servisi İstasyon Şefi Dr. Paul Leverkuehn'in üçlü zirve hakkında hazırladığı raporda ilginç hususlar yer almaktadır. Eden ve Menemencioğlu arasında geçen görüşmeyi aktaran Alman Yakındoğu Savaş Servisi raporunda: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün müttefikleri tatmin edecek şekilde bir karar almasına rağmen; basın tarafından bu kararın tepki ile karşılandığı, sadece halkın değil CHP'nin ve parlamentonun hatta genç subayların dahi savaşa girmek istemediği ve bu nedenle İsmet İnönü'nün kararını değiştirmek zorunda kaldığı bildirilmiştir. Yine raporda Rusların Türk hükümetine, Türkiye'nin savaşa girmesinin önünde duran 1939 tarihli İngiltere-Fransa-Türkiye Anglo-Türk antlaşmasını bozmasını önerdiği Moskova'daki Alman Büyükelçi tarafından aktarılmıştır.²⁴ Aynı muhbirin verdiği bilgiye göre, İsmet İnönü'nün ülkesinden ayrılarak Kahire'ye gitmesi için her hangi bir neden olmadığını ancak, ABD Devlet Başkanı Roosevelt ve Birleşik Krallık Başbakanı Churchill ile eğer isterlerse Adana'da buluşabileceğini bildirdiği rapor edilmiştir. Kaynağın ayrıca Kahire'de gerçekleşen zirvede Türk halkının savaşa girme konusundaki olumsuz bakış açısı nedeni ile Türk ordusunun zihnen hazır olmadığı ve çok fazla askeri malzemeye ihtiyaç duyulduğunun ifade edildiği aktarılmıştır. İngiliz arşiv belgelerinde; İngiltere'nin ABD Devlet Başkanı Roosevelt ile Türkiye Cumhuriyeti Devlet Başkanı İsmet İnönü arasında her hangi bir görüş alışverişi

²⁰ Ayrıca konu personel sayısı bakımından ele alındığında Nisan 1939 ayında İngiliz Dış İstihbarat Servisi'nde toplamda 42 subay ve 55 sekreter bulunurken 1944 yılı başlarına gelindiğinde bu sayıların 307 subay ve 530 sekretere çıkarıldığı görülmektedir. Jeffery, *The History of SIS*, 475.

²¹ Jeffery, *The History of the SIS*, 417.

²² İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594, A.40, (14.03.1944).

²³ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594, A.41, (12.03.1944).

²⁴ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594, A.31-32, (27.01.1944).

veya fikir birliği oluşmaması için yoğun çaba sarf etmesine rağmen, Roosevelt'in İnönü'nün kişiliğinden ciddi olarak etkilendiği ve bunun sonucunda Türkiye'nin çekincelerine hak verdiği değerlendirilmiştir. Kahire'deki görüşmede son olarak; Türkiye'nin Balkanlar istikametinde ilerleyişi konusunda Bulgaristan'ın tarafsız kalacağı yönünde bir anlaşma imzalaması durumunda Türkiye'nin İngiltere-ABD tarafında II. Dünya Savaşı'na girebileceği konusunun da tartışıldığı aktarılmıştır.²⁵

Yine arşiv belgelerine göre 1940 yılında İngiliz Gizli İstihbarat Servisi'nin Alman Büyükelçisi Von Papen'i adım adım takip ettiği görülmektedir. Roma'ya çok gizli yollardan ulaşmaya çalışan Von Papen'in Arjantin'in başkenti Buenos Aires'de küçük bir meblağ karşılığında Peru pasaportu tedarik ederek 'Cabo San Antonia' isimli bir yolcu gemisine bindiği, gemide çıkan yangın sonucunda tüm personel ve yolcuların Afrika kıtası kuzey batısında gemiyi terk ettiği ve daha sonra Fransız destroyeri tarafından kurtarılarak Dakar/Senegal'e nakledildiği görülmektedir. Bu rapordan İngiliz Gizli İstihbarat Servisi'nin Almanların en gizli faaliyetlerini dahi yakından takip edebildiği anlaşılmaktadır.²⁶

İngiliz Gizli Servisi'nin İstanbul İstasyonu tarafından 30 Ocak 1944 tarihinde İngiltere Büyükelçisi Hughe Montgomery Knathbull-Hugessen'e²⁷ çok gizli ve kişiye özel bir rapor sunulmuştur. Bu raporda; yarbay Gibson'ın çok güvenilir bir kaynağından elde ettiği bilgiye göre özetle; Alman gizli servisi yapbozunun çözüldüğü, General Arnold'un bu rapordan memnun olacağı ve Büyükelçinin İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na gönderilebileceği belirtilmektedir. Alman Gizli Servisi Dosyası: Daha önce çok doğru bilgiler veren ve konumu itibari ile Alman Gizli Servisi'ne ilişkin bilgilere ulaşabilen bir kaynağın aktardığı raporda; Almanya Büyükelçiliğine bağlı olarak faaliyet gösteren Alman Yakındoğu Savaş Servisi'nin İstanbul'daki Almanya elçilik binasında, Dr.Paul Leverkuehn yönetiminde Üretim ve Yönetim şubelerinden müteşekkil olmak üzere faaliyet yürüttüğü belirtilmektedir.²⁸ Belgelere göre; Savunma Bakanlığı'nın Deniz, Hava, İdari Birim, Kısım-III ve Kısım-IV isimli şubeleri bulunmakta ve bunların emirleri doğrudan Savunma Bakanlığı'ndan aldığı görülmektedir. Organizasyona göre istasyon şefi Dr. Paul Leverkuehn kendisinden bağımsız olarak faaliyet yürüten Savunma Bakanlığı'na bağlı bu şubelerin gelen ve giden evraklarının zamanında dağıtımından ve diğer şubeler ile koordine gereken hususları yürütmekten sorumludur.²⁹

İngiliz Gizli İstihbarat Servisi'nin güvenilir bir kayaktan elde ettiği bilgide; Yakındoğu Savaş Servisi, İngiltere'nin askeri kuvvet konuşlanma durumunu, Alman Savunma Bakanlığı'na bildirdiği anlaşılmaktadır. Bu raporda özetle;

- 1- Kasım 1943'den itibaren İngiltere'nin bir tane daha hava indirme tümeni teşkil ederek toplamda sayısını beşe çıkardığı, ABD'nin 89'uncu Piyade Tümenini İngiltere'ye naklettiği,
- 2- Hali hazırda İngiltere'de hava indirme harekâtına ilişkin herhangi bir eğitim ve tatbikatın yapılmadığı ancak bir hava indirme planı hazırlanmasının ardından bu eğitimlere başlanacağı değerlendirildiği,
- 3- Daha önce rapor edildiği gibi, 400.000-500.000 ton yakıt yüklü bir ticari filonun İskoçya'nın batısındaki limanlarda beklemeye devam ettiği, Kanada'dan yaklaşık on bin rezerv askerin İngiltere'ye ulaştığı, bunların kara ya da hava kuvvetleri için olabileceği,
- 4- Irak'ta İngiliz müttefik kuvvetlerinden; Hindistan'ın; 21'inci Kolordusunun Musul'da, 31'inci Zırhlı Mekanize Tümeninin Sincar'da, 18'inci Piyade Tümeninin Hilla'da, 2'nci Piyade Tümeninin ise Kerkük'te, Polonya III'üncü Kolordusu'nun ve 4'üncü Piyade Tümeni'nin Hanekin'de ve 125'inci İngiliz Tugayının Kerkük'te konuşlandığı,

²⁵ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.A.32, (30.01.1944).

²⁶ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2464.175.1940. (15.02.19440), Bkz. Ek-2.

²⁷ Mr Hughe Montgomery Knathbull-Hugessen, Kraliçeye olan hizmeti ve liyakatı neticesinde Mihael ve St George Şövalyelerinin komutanlığı ünvanı (Knight Commander of the Order of St Michael and St George (KCMG) ile 23 Eylül 1936 tarihinde Pekin Olağanüstü ve Tam Yetkili Büyükelçisi olarak atanmıştır. Bkz. The London Gazette, 13 Ekim 1936. 26 Ağustos 1937 tarihinde, bir Japon savaş uçağının Şanghay'dan yaklaşık 65 mil uzakta seyir halindeki resmi arabasına ateş açması sonucunda ciddi şekilde yaralanmıştır. Ayrıca Bkz. Lee, Bradford A, *Britain and the Sino-Japanese War, 1937-1939*, Stanford: Stanford University Press, 1973, 40-41. Mr Hughe Montgomery Knathbull-Hugessen'in sağlığına kavuşmasının ardından 1939 yılı başlarında, İngiltere ve Fransa adına Türkiye ile ittifak müzakerelerini devam ettirmek amacıyla Ankara Büyükelçisi olmuştur. The London Gazette, 14 Mart 1939, 13.

²⁸ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.A32, (30.01.1944).

²⁹ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.XB/1590, (27.01.1944), KO-NO Teşkilat Şeması için Bkz.Ek-3.

5- İran'da İngiliz müttefik kuvvetlerinden; Hindistan'a ait 12'nci Piyade Tümeninin Sultanabad'da, ABD'ye ait toplam dört piyade tugayının Dezfül, Ahvaz, güney Ahvaz ve Kum'da bulunduğu, şeklinde önemli bilgiler paylaşıldığı görülmektedir.³⁰

3. Yakınoğu Savaş Servisi'nin Türkiye'deki Teşkilat Yapısı ve Ajanları

İngiliz gizli belgelerinde Yakınoğu Savaş Servisi'nin ilk şefi Walter Schulze-Bernett'nin yerine atanan Dr. Paul Leverkuehn, görevi süresince çeşitli Savunma Bakanlığı bölümlerinin faaliyetlerini koordine etmiş ve yetkisi doğrultusunda denetim yapmıştır.³¹ Çeşitli kaynaklarda ismi sıkça geçen Yarbay Walter Schulze-Bernett'in, Alman Yakınoğu Savaş Servisi şefliği görevinden önce, 1938-1941 yılları arasında yarbay rütbesinde askeri ateşe olarak Hollanda'da çalıştığı görülmektedir.³²

1940 yılında Hollanda Savaş Servisi'nin Birinci Şube Müdürlüğünü yürüten Walter Schulze Bernett'e, öncelikle Belçika, Fransa ve İngiltere'de ajan ağı kurmak ve İngiltere'ye karşı hazırlanan Deniz Aslanı Harekâtı kapsamında Alman ajanlarını İngiltere'ye sızdırmak görevleri verildiği anlaşılmaktadır.³³

Öte yandan Walter Schulze-Bernett'in bazı kaynaklarda Nazi karşıtı olduğu bazılarında ise aşırılıkçı uygulamalara karşı olduğu ifade edilmektedir. Örneğin 1941 yılında Alman Savunma Bakanlığı 'Hollanda Birinci İstihbarat Şube Müdürü' Walter Schulze-Bernett, "Otostop Operasyonu" kapsamında Mayıs 1941 ile Ocak 1942 yılları arasında yaklaşık dörtüyük Yahudiyi İspanya, ABD ve Güney Amerika'ya geçirmiştir.³⁴ Otostop Operasyonu maskesi ile Alman işgalindeki Hollanda'dan tahliye edilen Yahudi sayısı bir başka kaynakta 486 kişi olarak aktarılmaktadır.³⁵ Hollanda'daki yahudilerin kaçışını tertipleyen Walter Schulze-Bernett'in Türkiye'de Yakınoğu istasyon şefi yapılması çeşitli iddiaları da beraberinde getirmiştir. Alman tarihçi Winfried Meyer'in iddiasına göre; Walter Schulze-Bernett, Otostop Operasyonu'nu, Amiral Canaris'e yahudi göçmenlerin içerisinde "Latin Amerika'ya ve ABD'ye" ajan sızdırma operasyonu olarak takdim etmiştir.³⁶ Daha sonra Alman Silahlı Kuvvetleri Yüksek Komutanlığı tarafından Yarbay Walter Schulze Bernett, Temmuz 1941'de Yakınoğu Savaş Servisi'ne İstasyon Şefi olarak atanmış ve bu görevi 1943 yılında Dr. Paul Leverkuehn'e devredene kadar Türkiye'de ajan ağı kurulması ve idare edilmesinden sorumlu olmuştur.³⁷

Türk arşivinde Almanya Büyükelçiliği'nde Kara Ateşe Yardımcısı olarak görev yapan Yarbay Walter Schulze-Bernett hakkında Mart 1943'te başka bir vazifeye tayin edildiği gerekçesi ile Türkiye'den ayrıldığı yönünde kısıtlı bir bilgi bulunmaktadır.³⁸

İngiliz gizli belgelerine göre Yakınoğu Savaş Servisi ile Alman Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı arasındaki haberleşmenin Almanya'nın İstanbul Başkonsolosluğu'ndaki Koramiral Von Der Marwitz'e bağlı haber merkezi birimi üzerinden yapıldığı belirtilmektedir. Gönderilen ve alınan mesajların tamamının şifrelendiği veya şifresinin haber merkezi tarafından çözüldüğü ve tüm mesajların Deniz Ataşeliği tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Alman Konsolosluğu'ndan Büyükelçilik kanalı ile gönderilen evrak veya mesajlar kodlu olarak gönderilmesine rağmen, Yakınoğu Savaş Servisi ile Alman Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı arasındaki her türlü yazışma ayrıca özel şifre ile kapatılmıştır.³⁹ Dolayısı ile Alman İstihbarat Servisi ile Savunma Bakanlığı Askeri İstihbaratı arasında gizliliğe dikkat edildiği yani istihbaratın en önemli ilkesi olan "kompartmentasyona"⁴⁰ bağlı kalındığı söylenebilir.

³⁰ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.XB/1614, (29.01.1944).

³¹ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.XB/1590, (27.01.1944).

³² Storey Neil, R, *Beating the Nazi Invader: Hitler's Spies, Saboteurs and Secrets in Britain 1940*, Barnsley: Pen and Sword Military, 2020, 79-81.

³³ Hollanda Savaş Servisi kısaca 'OK-Netherland' olarak kullanılmaktadır. Reinhard R.Doerries, *Hitler's Intelligence Chief: Walter Schellenberg*, New York: Enigma Books, 2009, 23-34.

³⁴ Otostop Operasyonu bazı kaynaklarda "Operation Aquilar" olarak belirtilmektedir. Orbach Dany, *The Plots Against Hitler*, Boston: WW Norton & Company Inc, 2016, 149.

³⁵ Bernard Wasserstein, *The Ambiguity of Virtue: Gertrude Van Tijn and the Fate of the Dutch Jews*, Cambridge: Harvard University Press, 2014, 118.

³⁶ Meyer, Winfried, *Unternehmen Sieben: eine Rettungsaktion für vom Holocaust Bedrohte aus dem Amt Ausland Abwehr im OKW*, Frankfurt: Hain, Anton, 1993, 109-111.

³⁷ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.XB/1614, (29.01.1944).

³⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), 501-32199-128387-32, (12.03.1943).

³⁹ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.XB/1614, (29.01.1944).

⁴⁰ Kompartmentasyon; Amerikan istihbarat birimleri genellikle "compartmentation veya compartmented security" Avrupalı uzmanlar ise "multilateral security" ifadesini kullanmaktadır. Kısaca gizli bilginin sadece konu üzerinde çalışan yetkilendirilmiş kişiler

Arşivde yer alan raporlara göre, 1944 yılında Alman Yakınoğu Savaş Servisi'nin personeli, görev ve sorumlulukları Őu Őekildedir:⁴¹

1-Servis Başkanı Dr. Paul Leverkuehn, Kurmay Sekreteri Bayan Brugmann ve BaŐkan Yardımcısı ve Hukuk DanıŐmanı ise Dr. Erih Vermehren'dir.

2- Servisin diğer Şubeleri İzmir, Trabzon, Ankara, İŐkenderun ve Adana'da yer almaktadır.

3- Alman Yakınoğu Savaş Servisi Dış Faaliyetler Şubesi'nin ilgi/sorumluluk alanı İran ve Irak'tır, baŐında Prof. Walther Hinz bulunmakta ve Bayan Maria Ganglberger de kısım sekreteri olarak vazifelidir.

4- Dış Faaliyetler Şubesi Saha Servis Başkanı Dr. YüzbaŐı Robert Ulfshofer; İran, Irak, Suriye ve Mısır'dan sorumludur. İkinci sorumlu olarak YüzbaŐı Helmuth Braun'un İran ile ilgilendiği, Erich Lohner'in ise keŐif ve değerlendirme iŐlerini yürüttüğu belirtilmektedir.

5- Yakınoğu Savaş Servisi'nin İç (idari) Faaliyetler Şubesi'nin baŐında büro subayı olarak Leo W.B.H. Von Koblinski'nin bulunmakta, Bayan Anna T.G.Von Reichel hem Von Koblinski'nin hem de Hukuk MüŐaviri Dr.Erich Vermehren'nin sekreterliğini yapmaktadır.

6- İdari birimin tercümanının Robert Benditsch olduğu, Heinz F. W. Eggen'in Savunma Bakanlığı evrak kayıt iŐlemlerini ve gizli mürekkep kullanım faaliyetlerini yürüttüğu ve Helmuth Hohne'nin ise servis Őoförlüđu yaptığı anlaşılmaktadır.

7- Dış Faaliyetler Şubesi'nin İzmir Birimi'nin baŐında Kurt Wasser von Hübmershofen'in görev yaptığı, birim sekreterinin de Bayan Gertrud Kölchin olduğu, Trabzon birim sorumlusunun Friz Wossow, İŐkenderun birim sorumlusunun Dr. Hanz Roemer ve birim hizmetlisinin Ignaz Kenda olduğu belirtilmektedir.

8- Adana birim sorumlusunun Paula Kock'un yardımcısı Hermann von Sperl, Ankara'da birim sorumlusu olarak Silahlı Kuvvetler AteŐesi Rudolf Roser ve yardımcısı Uffz Reich ile telsiz operatörü Gefr. Fischer ve birim sekreteri Bayan Klara Beerwarth görev yapmaktadır.⁴²

Öte yandan raporlarda; Türkiye aleyhindeki faaliyetlerin Sofya merkezli Bulgaristan Savaş Servisi (KO- BU) üzerinden yürütüldüğu ve istasyonun baŐında da Albay Dr. Albay Seubert'in bulunduğu belirtilmektedir. Sofya'da ithalat ve ihracat ofisi Şube müdürü maskesi ile görev yapan Albay Dr. Albay Seubert'in yardımcısının Dr. Aufermann'ın Temmuz 1943'de Berlin'den Sofya'ya doğru hareket ettiği ve iŐadamı görüntüsünde Türkiye'ye giriş-çıkıŐ yaptığı kaydedilmiŐtir. Özetle Bulgaristan Savaş Servisi'nin, Türkiye'nin karşı tarafta savaşa girmesi durumunda İstanbul'da Savuma Bakanlığı'na bağlı faaliyet yürüten Alman ofislerinin ve güvenli evlerin boŐaltılmasına yönelik faaliyetleri koordine etme görevi bulunmaktadır.⁴³

Özet olarak İngiliz İŐtiharar Servisleri'nin kolektif çalışması kapsamında sinyal ve muhabere istihbaratı ile Alman Yakınoğu Savaş Servisi'nin kod tabloları ile Savunma Bakanlığı arasındaki görüşmeler çözülmüŐ, aynı zamanda insan istihbaratı sayesinde ajan isimleri ile eŐkálleri tespit edilmiştir.⁴⁴

Sonuç

İncelenen belgelere göre, Yakınoğu Savaş Servisi'nin, doğrudan Türkiye'yi hedef alan bir istihbarat faaliyeti yürütmediği; ancak, İngiltere'nin Türkiye ile olan her türlü iliŐkisini yakından takip ettiği ve ayrıca İran ve Irak'taki petrol bölgelerinde askeri hareketliliği tespit etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'de oynanan istihbarat oyunlarının genel olarak bu ekseninde cereyan ettiği görülmekle birlikte, II. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru İngiliz Gizli Servisi, Almanya büyükelçiliği ile askeri istihbaratının bazı görüŐmelerinin Őifresini çözdüğu anlaşılmaktadır.

İngiltere istihbarat servislerinin II. Dünya Savaşı Őartlarında telsiz kestirme ve muhabere istihbaratı yardımı ile deşifre ettiği mesajların ve görüşmelerin tasnif edildikten sonra insan, görüntü, teknik istihbarat vb. tali araçlarla

tarafından kullanmasıdır. Ross Anderson, *Security Engineering: A Guide to Building Dependable Distributed Systems*, Lancashire: John Wiley & Sons, 2001, 161-163.

⁴¹ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.XB/1590.App A, (27.01.1944).

⁴² İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.XB/1590.App B ve C, (27.01.1944).

⁴³ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.XB/1617. (28.01.1944).

⁴⁴ İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office, FO.195/2594.XB/1590. App E, (27.01.1944). Tespit edilen kod isimlerden ve önemli kelimelerden bazıları tablo olarak verilmiŐtir. Bkz. EK-4.

desteklemeye çalışması büyük bir iş yükünü ortaya çıkarmıştır. Ancak İngiliz istihbaratının uzun yıllardır sinyal ve muhabere istihbaratı alanında sahip olduğu teknolojik üstünlüğü, insan istihbaratındaki tecrübesi, ülke bazında uzman kadroları ile Yakınoğu Savaş Servisi'nin ajan kadrosunu ve faaliyet alanlarını deşifre ettiği anlaşılmaktadır. Dolayısı ile İngiliz İstihbarat Servislerinin kolektif çalışması ile Almanya'nın olası hamleleri, imkân ve kabiliyetlerinin öğrenildiği ve savaşın kazanılması noktasında hasmına karşı stratejik seviyede üstünlük elde ettiği değerlendirilmektedir.

Bu makalenin sonunda, GC&CS tarafından deşifre edilen telli ve telsiz görüşmeler ve mesajlar ile SIS tarafından işletilen İngiliz insan istihbaratı ağı sayesinde Alman Askeri İstihbaratının çok yakından izlendiği ve manipüle edildiği, böylece Almanya'nın düşman eylemlerini yanlış hesaplayarak hatalı askeri hareketler icra etmiş olabileceği sonucuna varılmıştır.

Finansal Destek ve Teşekkür/Grant Support and Acknowledgement	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması/Conflict of Interest	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir. / The author has no conflict of interest to declare.

KAYNAKÇA

Arşivler

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

İngiltere Ulusal Arşivi, Foreign Office and Admiralty.

Telif Eserler

Atabey, Figen. *1939 Türk-İngiliz-Fransız İttifakı-1939*. İstanbul: IQ Kültür Yayıncılık, 2016.

Aldrich, J.Richard. *GCHQ The Uncensored Story of Britain's Most Secret Intelligence Agency*. London: Harper Press, 2010.

Anderson, Ross. *Security Engineering: A Guide to Building Dependable Distributed Systems*. Lancashire: John Wiley & Sons, 2001.

Andrew, Christopher. *The Defence of the Realm-The Authorized History Of MI5*. London: Penguin Books, 2010.

Bradford A, Lee. *Britain and the Sino-Japanese War 1937-1939*. Stanford: Stanford University Press, 1973.

Boyd, Adrew, *British Naval Intelligence Through The Twentieth Century*. Barnsley: Seaforth Publishing, 2020.

Cook, Andrew. *MI5's First Spymaster*. Stroud: The History Press, 2011.

Cormoc, Rory. Richard J.Aldrich, "Queen's of Spies", *History Magazine BBC*, (January 2022) UK.

Doerries, R. Reinhard. *Hitler's Intelligence Chief; Walter Schellenberg*. New York: Enigma Books, 2009.

Dümen, Erdoğan. *Atlantik Harekâtı Cilt-I*. İstanbul: Deniz Basımevi, 1990.

Dany, Orbach. *The Plots Against Hitler*. Boston: WW Norton & Company Inc, 2016.

Ferris, John. *Behind The Enigma*. London: Bloomsbury Publishing, 2020.

Neil, Storey R. *Beating the Nazi Invader: Hitler's Spies, Saboteurs and Secrets in Britain 1940*. Barnsley: Pen and Sword Military, 2020.

Wasserstein, Bernard. *The Ambiguity of Virtue: Gertrude Van Tijn and the Fate of the Dutch Jews*. Harward: Harvard University Press, 2014.

Winfried, Meyer. *Unternehmen Sieben: eine Rettungsaktion fur vom Holocaust Bedrohte aus dem Amt Ausland Abwehr im OKW*. Frankfurt: Hain, Anton, 1993.

Jeffery, Keith. *The History of the Secret Intelligence Service*. London: Bloomsbury Publishing, 2010.

Stripp Alan. *Codebreaker In the Far East*. London: Frank Cass and Co Ltd, 1989.

Sürelî Yayınlar

New York Times

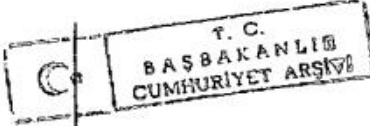
The London Gazette

İnternet Kaynakları

http://www.sis.gov.uk/output/Page471.html- Erişim Tarihi: 20.01.2022

EKLER

EK 1. Alman Büyükelçisi Von Papen'in Faaliyetleri. BCA 30-10-0-0-131-560-12. (21.07.1939)

Başvekalet Yüksek Makamına

425
776

I- Alman büyük Elçisi Fon Papen'in Türkiyedeki faaliyeti hakkında Cenevre'den verilen bir haber hülâsası aşağıdadır .

" Burada , Almanya'nın Ankara büyük Elçisi Fon Papen'in Türkiye efkârı umumiyesini Hükümet aleyhine çevirmek için fazla miktarda para sarfetmekte olduğu ve bu uğurda sarfedilecek paranın bir milyon İngiliz lirasından ibaret olacağı söylenmektedir .

Fon Papen'in maksadı ; Türk Hükümetinin İngiliz ve Fransız Hükümetleri ile imzaladığı anlaşmaları gayri kabili tatbik bir hale sokmak için Türkiyede Hükümetin siyaseti hariciyesine muhalif bir cereyan ve bilhassa bir komunizm cereyanı yaratmak imiş "

Fransız mahafilinden işaa edilmiş olması ihtimali bulunan bu haber incelenmektedir .

Yüksek bilgileri için saygılarımla arz ederim .

2- Başvekalet Yüksek Makamına, Riyaseti C.U.Katıbliğine , Hariciye Vekâletine arzedilmiş ve Millî Em. Hz. Reisliğine yazılmıştır .

①

22-7-1939

Dahiliye Vekili

M.S.

-1-

Karşılık yazılacak bitige ait olduğu şubenin gün ve sayısının yazılması

030	10			231	560	12
-----	----	--	--	-----	-----	----

EK 2. Alman Büyükelçisi Von Papen'in Takibi (*İngiltere Ulusal Arşivi, FO.195/2464.175.*)

Copy.

(W 2924/31/49).

British Embassy,

Rome.

15th February, 1940.

Dear Department,

Our telegram No. 112 of the 8th February, and yours No. 15 Saving of the 9th.

The following are authentic details of von Papen's journey from South America to Rome.

He bought a Peruvian passport in Buenos Aires for a small sum of money, and employed "an English-sounding" name. He embarked at Buenos Aires in a Spanish ship, the "Cabo San Antonio". He grew a beard to assist his disguise. The ship caught fire in the Atlantic off the north-west coast of Africa, and the crew and passengers spent a night in five life-boats. They were picked up in the morning by a French destroyer and taken to Dakar.

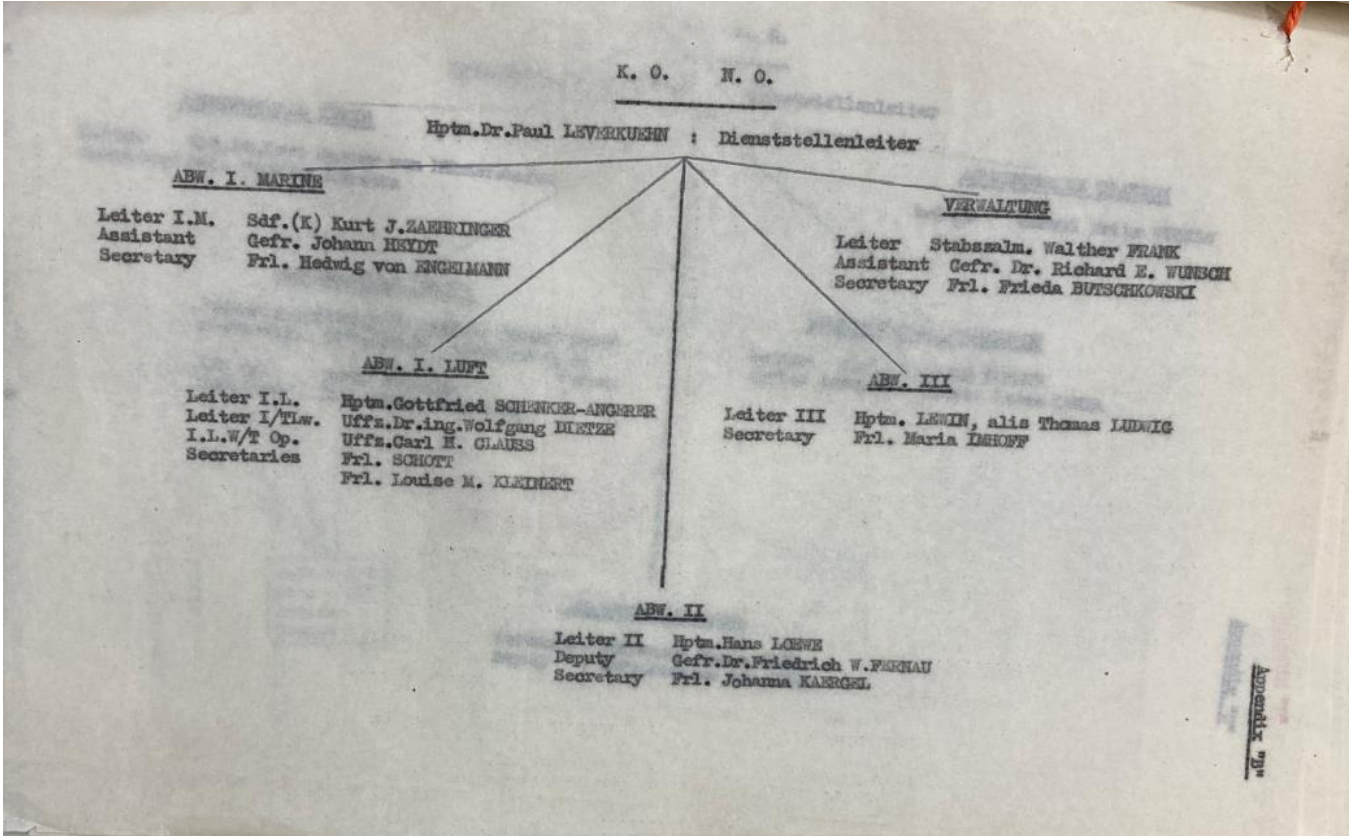
Von Papen was naturally very apprehensive about his chances of escaping detection, but fortunately for him the Spaniards sent another ship which took them from Dakar to Las Palmas. Thence a third ship took them to Cadiz from where he flew in comfort to Rome by Ala Littoria.

Yours ever,

CHANCERY.

War Department (Southern),
Foreign Office.

EK 3. Yakınoğu Savaş Servisi (KO-NO) Türkiye Teşkilat Yapısı. (İngiltere Ulusal Arşivi, FO.195/2594. XB/1590)

EK 4. Yakınoğu Savaş Servisi'nin Kullandığı Kod Tablosu (İngiltere Ulusal Arşivi, FO.195/2594.XB/1590)

Kod İsim	Gerçek İsimler
Aladin	Lewin Ludwig
Anita	Ankara
Antonius	İskenderun Şefi Roemer
Bach	Herr Beigel
Dennis	Admiral von der Marwitz
Donner	Ankara/ Albay Roeser
Ida	İstanbul
Helimers	İzmir Şefi Wasser von Bubmershofen
Poster	KO-NO Dr. Paul Leverkuehn